

KISS LAJOS

MÉGEGYSZER A MŰVÉSZI TÜKRÖZÉSÉRŐL

MEGJEGYZÉSEK BARTA JÁNOS

VÁLASZÁHOZ

SZEGED

1961

KISS LAJOS

MÉGEGYSZER A MŰVÉSZI TÜKRÖZÉS RŐL

MEGJEJYZÉSEK BARTA JÁNOS

VÁLASZÁHOZ

SZEGED

1961

Több hónappal ezelőtt Barta János Debrecenben bátor és szenvedélyes hang-
ütéssel vitát indított a művészi tükrözésről. Az az érzésem, hogy a kő,
amit elhajított, nyugvó víz mélyére zuhant s felkavarta a gondolatok hullámain,
melyek egyre szélesebb gyűrűkben terjednek tovább. Barta János érveit a meg-
győződés komolysága formálja. Ezért tartja magát a nyilvános vitában, ezért
ad gondolatainak újabb nyomatékot. Az ő megnyilatkozása azt bizonyítja, hogy
a szellemi merészség nemcsak tiszteletet parancsol, hanem cselekvésre, önálló
vélemény-alkotásra is ösztönöz. A vitát igen eredményesnek látom. A gondo-
latok mozgása elsősorban az irodalmi folyóiratok hasábjain tükröződik, de ezeket
a hullámokat mélyebb erők verik fel.

Itt az elején szólok vitamódszeremről. Barta János megállapítja, hogy nem
az ellen szállok harcba, „amit a cikkíró mondott, hanem amit mondhatott volna”.
Kifogásolja, hogy „végig gondolom”, „tovább gondolom” megállapításait. Hát
miért hiba ez? A gondolatoknak az a tulajdonságuk, hogy továbbgondolhatók.
S mi a jó gondolatok kritériuma? Az egyértelmű továbbgondolhatóság. De ez a
tudományosság követelménye is. S épp a marxista tudományosságra ne tekint-
sük érvényesnek? Lehet, hogy néhol *ad absurdum* vittem a továbbgondolást.
De az eredménnyel mindig az volt a célom, hogy a rossz, a pontatlan kérdés-
feltevésre világítson rá. Nem én, hanem fogalmainak, kategóriáinak több-
értelműsége érvel Bartával. Természetesen csak a szigorú és szabatos végig-
gondolásban. Nem kívánhatja vitatkozóitól, hogy az ő keze által kitett pontoknál
és felkiáltójeleknél zárják gondolataikat. Ilyen olvasói is vannak. Ezek színesnek,
eredetinek, „esztétikus módon” elmélkedőnek tartják. Ők csak a színtörést
érzékelik, amit Barta a régi esztétika állóvizében előidézett. Nagy érdemei
vannak megnyilatkozásának. De vannak nagy hibái is, például, hogy a művészet
igényeseinek képviselőjében ágál. A művészet madarát a régi esztétikai fogalmak
kalitkájába zárja s természetrajzát e rácson belüli élet alapján alkotja meg.
Rács mögött teszi fel ismeretelméleti kérdéseit s közben rá kell jönnie, hogy
burával elzárt világnak nincs ismeretelmélete, csak tenyészet van. Idézni lehet,
hogy beszél természetéről is, társadalomról is, emberről is. Igen, csak hogy ezeket
mind a kalitkarészen át nézi. Mindjárt szűr, holott először tükröztetnie kellene.
A művészet belső tenyészetének szájatartói közé invitálta olvasóit, holott a mű-
vészet-ismeretelmélet csúcainak megmászását reklámozza.

* A szerkesztőség Kiss Lajos álláspontjával ért egyet — és ezzel a vitát lezártak tekinti. Együttal szükséges-
nek tartja megjegyezni, hogy amikor Szigeti József Barta-Kiss polémájával foglalkozó cikke a Társadalmi Szemle
májusi számában megjelent, Kiss Lajos itt közölt írása már nyomdában volt. Egyezéseik azt bizonyítják, hogy
bizonyos problémák egymástól független végiggondolása is szüksésképpen azonos következtetéseket eredményez.

Vannak, akik azt mondják, hogy Barta jót gondol, csak rosszul mondja. Nem hiszem, hogy ez nála nyelvi, stilisztikai kérdés lenne. Én az ellenkezőjét érzem: rosszul gondolta, de azt jól mondta. Ezt bizonyítja válaszcikke is. Nem ígérem, hogy minden megjegyzésére válaszolok, csak a fontosabbakra. Én úgy találom, hogy ő túl sokat téblábol mondataim cserjéi és bokrai között. Pedig egy-két fát is igyekeztem útjába állítani. Nem állítom, hogy a gondolatok fáját, de mindenesetre a problémák tönkjét elébe gördítettem. S erre ő szabályos védőbeszéddel felelt.

Válaszcikkének homlokzatára, mintegy zászlóként ezt a címet tűzte: *Élmény és esztétikum*. Mit akar ezzel mondani? Talán feleljünk Barta János szavaival. „Vitaindító cikkem azért igényelte olyan hangsúllyal, hogy a *szubjektumot is fogadjuk be az esztétikai valóságba* (K. L. kiemelése), mert harcolni akart bizonyos vulgáris-dogmatikus nézetek ellen, amelyek kizárólag az *objektív valóság* tükröztetését kérik számon a műalkotástól...” S azt is megmondja pontosan, mit ért „művészi valóság”-on: „Nos én úgy látom (a fentiek értelmében), hogy csakugyan van ilyesmit mégpedig az élmények világa...” Tehát tulajdonképpen Barta János a vulgáris-dogmatikus tendenciák leküzdésének jegyében fejti ki koncepcióját. Jogos ez a fellépés. Ilyen irányzatok voltak és még ma is hatnak, nem kis kárára szellemi életünknek. Az olvasó érzi, hogy harci jelszava igaz. De vajon hogyan korrigálja a régi vulgáris-dogmatikus módszert? Mivel helyettesít? A rosszat még rosszabbal. A vulgármaterializmust eklektikus „materializmussal”. Ahhoz az ateistához hasonlít, aki tömjénfüstöt ragad, hogy segítsen elűzni az embertársait még mindig háborgató ördögöt. Sajnos az ellen-szer, amit füstölőjéből kilóbal, nem lehet hatékony. A vulgáris-dogmatikus módszernek csak egy hatékony ellenszere van: a materialista dialektika. Ez pedig nem fog kipottyanni semmiféle hagyományos szellemi áramlat füstölőjéből. De kipottyan más, mint ahogy ki is pottyan. A szubjektum, mint az „esztétikai valóság” eleme. Az élmény, mint külön „művészi valóság”. Ez már világos beszéd! Tehát mégiscsak arról van szó, hogy Barta kijelöl egy külön művészi valóságszférát, amely más, mint a „hétköznapi” valóság. Ez az „*élmények világa*”.

Talán nézzük az első állítást. A pusztá valóságot úgy akarja esztétikai szintre emelni, hogy azt tanácsolja: „a szubjektumot is fogadjuk be az esztétikai valóságba”. Tehát szubjektivizáljuk azt. A vulgáris materializmus ellen vulgáris idealizmust ajánl. A minden lehetőséget magában foglaló valósághoz miért akarja a szubjektum „pótkávéját” minden áron hozzácsapni. Eszenciának véli, amit hozzáad? Zacc az csupán, az idealizmus, a szellemtörténet „zacca”, modern „kiszerelésben”.

Természetesen Barta János ismét azt mondhatja, hogy „én nem így értetem”, „félremagyaráznak”; sőt: „végig gondolnak...” Talán kezdjük azzal, hogy a valóságnak van tudományos, filozófiai értelme is. Ezt házi használatra lehet ugyan korrigálni, de kiárusítása már ideológiái kontárságnak számít. A „szellemi ipar”-ban nem üldözendő, de bírálendő cselekmény. Mi a valóság legalapvetőbb és legáltalánosabb ismérve? Hogy a tudattól és akarattól függetlenül, objektíve létezik. Ez ismeretelméleti kritérium. A művészi tükrözésre is érvényes. A valóság mindenféle tudat számára egységes és azonos. Nincs külön hétköznapi, tudományos és művészi valóságszféra. Elvileg minden a művészi ábrázolás tárgyává válhat. Sőt: esztétikai jelleget ölthet. Ehhez természetesen az szükséges, hogy az alkotó képes legyen humanizálni a valóság művészileg érdektelen jelenségeit. Itt sincsenek „magukban való” dolgok. Illetve annak

nincs szabálya, hogy mi válhat „esztétikailag is nekünk valóvá”. Vannak, akik azt mondják: a társadalom az igazi „művészi valóság”. Hiszen az alkotók többsége innét merít. Igen, ez természetes is: az embernek legtöbb köze saját életéhez van. Ennek úgyszólván minden vonatkozása humanizálható. De a művész szeme a természetet is képes meglátni. Sőt, ma már a valóság mindkét pólusa, a mikro- és makrokozmosz egyre merészebb kalandra csábítja az emberi fantáziát. Ez mind valóság. S belőle mindaz a művészet tárgyává válhat, ami emberi jelentőséget kap. Tehát ezzel az egy valósággal kell beérnünk, aminek az a jó tulajdonsága, hogy felettébb gazdag és rajta kívül nincs semmi. Nem kevés ez. A művészet számára sem. Itt minden megellelhető potenciálisan, mint törvény, mint lehetőség. Az életelemekek összeillő darabjai mind megtalálhatók, csak kutatni kell sokszor utánuk, szét vannak szórva. A kellékek, a törvények a lehetőségek kimeríthetetlen objektív készlete: ez a valóság. S mit csinál a szubjektum? Felhasználja e tudatán kívüli adottságokat és kompozíciót teremt. Adott anyag és adott törvények alapján újjáteremti a valóságot. Ez az újjáteremtő tevékenység ez az ő funkciója. Ez a művész zsenialitásának, tehetségének szférája. Hogy milyen intenzitással nyilatkozik meg előtte az objektív valóság, az a tehetség mikroszkópjának a titka. Hogy mit és hogyan képes a látványosságok képernyőjére varázsolni: egyedül a művész-személyiség szellemi erején múlik. De „varázslatának” anyaga, törvényei és lehetőségei a rajta kívülálló objektív valóságban gyökereznek, itt van eredetük és forrásuk végső stációja. Minden szellemi jelenség, minden tudati kép ősforrása, kirepítő start-pályája ez az elvileg azonos oszthatatlan valóság. A materialisztikus gondolkodás arra kötelez, hogy az esztétikai jelenségeket sem egy külön privilegizált „valóság-szférából”, valamiféle szubjektummal keresztezett valóságfogalomból, egyfajta „hibridvalóság” kategóriából vezessük le. Az ilyen keresztezésekből észrevehetőleg mindig kilóg az öszvérláb.

Nem kifogásolhatjuk, hogy Barta János a művészi tükrözésben az élménynek fontos szerepet tulajdonít. Lényeges mozzanata ez mind az alkotás, mind a befogadás folyamatának. Tehát nem az élménnyel van baj, hanem azzal, amivé avatja: a *művészi valósággal*. Ez az „új valóság” már tényleg olyan képződmény, amelyben — Barta szavaival — a szubjektum is jelen van. Ismeretelméletileg mit jelent ez az új valóságfogalom? Elsősorban természetesen azt, hogy a szerző a „művészi valóság”-ot nem tartja objektívnek, tudattól és akarattól függetlenül létezőnek. Mert hiszen az élmény nem az. Létrejöttének színtere a szubjektum. Igaz, anyagában van valóságos elem, de ez csupán a személyiség által kiemelt, tükröztetett része az objektív valóságnak. A művész az élményben gondolatilag és érzelmileg bizonyos mértékig magához hangolja az objektív elemeket. (Más kérdés az, hogy ez a hangolás erősítheti a valóság igaz és helyes tendenciáit, de el is torzíthatja azokat.) Tehát az élményben lényegében az objektív és szubjektív elem találkozásáról van szó. Ez nem a valóság alapfoka. Ez már a tükrözés középfoka. Az élményben egy bizonyos tudati és érzelmi állapot kapcsol egybe korlátozott számú tükrözött valóságmozzanatokot. Talán ez avatja valósággá? Nem. A valóságnak általánosabb értelme van: Az élmény a benne levő valóságmozzanatok alapján éppoly kevésbé nevezhető a *valóságnak*, mint ahogy egy kalapos fejet sem avat az alatta lapuló valóságos emberi fej az emberiség tudatává. Jóllehet — ha nem abszolút tökély — kifejezhet valamit e tudatból. Tehát ne vessük el az élmény fogalmát. Van ilyen. De ez nem a valóság, nem is valamiféle garzon „művészi valóság”; hanem a valóság elemeinek egyfajta továbbhullámlása a művész szubjektumban. Tehát túl van azon, amit valóságnak nevezünk.

Barta János egyfajta esztétikai leszállásból indul ki. Úgy véli, így könnyebb célhoz érnie. De ehhez a főrészhez nincs joga. Ne csodálkozzék, hogy oly sokan „lefűjják” és vissza szeretnék téríteni a „művészi valóság” leszállásából az objektív valósághoz.

Miért húzódik Barta János az élmény leszállásába? Erre ő maga válaszol: „... mert harcolni akar bizonyos vulgáris-dogmatikus nézetek ellen...” Tehát „dialektikus” szándéka sodorta idealista-metafizikus zsákutcába. Új valóság-kreációval akarja helyettesíteni a vulgáris-dogmatikus régi valóság-felfogást. Igaz az, hogy a mechanikus tükröztetési elmélet csak azt látta, ami az orra előtt volt. A valóság és az esztétikai jelenségek szolgái azonossága után kutatott. Nem értették, hogy a szellemi jelenségek a valóság alakulatainak nemcsak adekvát képi tükröződései lehetnek, hanem bonyolult és összetett kombinációi is. A tükrözés itt már nem a szó szoros értelemben vett tükörképet jelent, hanem a szellemi jelenségek végső fokú valóságerejét. Természetesen a skála nagy: a közvetlen tükrözéstől a bonyolultig. Petőfi táj-verseitől Bartók zenéjéig. De a főismérv sohasem a valóság és az esztétika jelenségeinek formai, alaki hasonlósága. A helyes tükrözés kritériuma: a szellemi jelenségek visszavezethetősége valóságos, materiális alapjukra. Ez az elv általános érvényű. A szellem legelvonatbb mozgására is vonatkozik. Ahogy Engels találóan a matematikáról mondta: „Hogy ez az anyag felette elvont alakban jelenik meg, az csak felületesen fedheti el a külső világból való eredetét.”

Ha Barta János álláspontját nem is fogadom el, aggodását bizonyos mértékig megértem. Ő a művészet teremtő, alkotó jellegét védelmezi. Érzí, hogy az alkotó személyiségnek különleges szerepe van. Nem egyszerű tervező és kivitelező, hanem ritka kincsek sáfára, a gondolat és érzés kiváltságosa, a szellem bizalmi embere. Egyéniség, akinek sugárzása van. A világ, az élet hangjai benne nemcsak egyszerűen visszaverődnek; ő hajtja végre az esztétikai „csodát”: modulálja a hangokat, feltölti szellemének színeivel, tartalmával. Hát kié az indulat, az asszociáció merészsége, a kompozíció eredetisége, ha nem az övé? A nagy művek korok fölötti pályán is haladnak. Hogy így lehet: ez az ember, vagy egész pontosan a művész személyiség diadala. A műnek a szellem „kozmosz sebesség”-ét csak az alkotó egyénisége képes megadni. A valóság és szubjektum viszonyának esztétikai értelmezése ezért nem könnyű feladat. A művész személyiség az élet valóságos viszonyai között él és tevékenykedik. Az objektív erők és tényezők nemcsak őt formálják, hanem ő is formálja azokat. Tudatával és cselekedeteivel visszahat saját világára. Tehát bonyolult módon összekapcsolódik valóság és személyiség, materiális és szellemi jelenség. A természet és társadalom e kölcsönhatás jegyében változik és fejlődik. Az összefüggéseknek ezzel a bonyolultságával az esztétikának feltétlenül számolnia kell. Különben szimplifikál. De a bonyolultság elismerése nem lehet a bonyolítás elvének szentesítése. Az élet, valóság és tudat sokféle és komplikált viszonyát hozhatja létre. Az ember a történelem során anyag és szellem kapcsolatát változtatónak, szeszélyesnek tapasztalta. Egyszer mozgásuk egységét, máskor ellentétességüket és „antagonisztikus” jellegüket észlelte. Ebbe nem nyugodott bele. Ismeretelméleti válasz után kutatott. S hogy mit választott, ez a kortól és filozófiától függ. Anyag és szellem bonyolult viszonyát visszavezették a nem bonyolult „egyszerű” és elsődleges tényezőre: anyagra vagy tudatra. Már az ókorban feltették a kérdést: Platon és Demokritosz. Idealizmus és materializmus egymást kizáró indulata ez ő-polémiában lobbant fel. A filozófiai pártosság az első ismeretelméleti gondolatban fogamzott. Platon már az emberiség üdvé érdekében

Demokritosz műveinek elégetését javasolta. S a továbbiak során mit láthatunk? Hogy az ismeretelméleti kérdésfeltevések kiegészítik és korrigálják egymást. Kant, Hegel, Feuerbach, Marx, Engels, Lenin: mindannyian egy nagy történelmi polémia résztvevői. Expedíció ez, mely az emberi gondolat csúcsaira tört. S ma már tudjuk: Marx, Engels és Lenin valóban fel is értek. De vannak, akiket saját poggyászuk a mélybe rántott. Vagy mint Dühringet és az empiriokriticistákat az érvek lavínája temette végleg maga alá. Természetesen még ma is vannak, akik szüzormokat vélnek maguk előtt. Jelentős gondolkodók is. Például: Heisenberg. A XX. században, modern felszereléssel ismét nekivágott Platon ködcúcsai megmászásának.

Az ismeretelmélet minden jelentős kérdésfeltevője érezte, hogy anyag és szellem bonyolult viszonya mögött meg kell találniuk egyszerűbb és kevésbé bonyolult összefüggésüket is. Az őstényezőt, a jelenségek végső okát és forrását. A következőket filozófiák anyag és szellem végső állásaiba húzódtak vissza. Nevezhetjük a kiindulás harci állásainak is. Anyag és szellem viszonya a valóságban nem merev, egységük dialektikus és szerves. Ismeretelméleti viszonyuk azonban bizonyos mértékig merevnek hat. Ez azért tűnhet így, mert itt a fő kérdés nem dialektikus és sokrétű összefüggésük, hanem az elsődlegesség. Sokan úgy vélik, hogy ez az ismeretelméleti „merevség” a problémák primitív leegyszerűsítéséhez vezet. Nem. Csak az anyag elsődlegességének elismerése adhat kulcsot az anyag és szellem dialektikája megértéséhez. Ehhez az egyszerűsítéshez, ehhez a „merevség”-hez nem önmagáért ragaszkodunk. Nem az anyagiság misztifikálása és a szellemi teljes elrelativizálása a cél. De nem is egyfajta az élettől idegen metafizikus szembeállítás anyagnak és szellemnek. A dialektikus, a helyes gondolkodás első lépése itt kezdődik. Ha úgy tetszik: az egyszerűtől a bonyolult felé. Az anyagtól az anyag által meghatározott szellemihez. Az objektív valóságtól a tudati jelenséghez. És a valóság és tudat minden bonyolult összefüggéséhez. A dialektika grádicsa csak innét kiindulva járható végig. Az ismeretelméletben az anyagelvűség nem a szellemi ledegradálását jelenti, hanem igazi mivoltának megértését. Tehát az esztétikai jelenségek tudományos értelmezésének sem lehet más elve.

Barta Jánosnál egybekavarodik valóság és élmény fogalma. Pedig világos és szabatos filozófiai és esztétikai fogalmak meghatározására kellene törekednie. Szerinte az általános ismeretelmélet szempontjából szubjektív jelenség, az esztétikai tükrözésben „objektív valóság” jelleget is ölthet: A kérdést így teszi fel: „Radnóti Miklós elemi erejű rettegése a bekövetkezendő katasztrófától, József Attila gyűlölete a kapitalizmus iránt — általános ismeretelméleti szempontból lehet szubjektív valóság; vajon az-e a művészet és az esztétika számára?” S ezután következik a már idézett rész, melyben a szubjektum befogadását javasolja a „művészi valóság”-ba. Tehát ha kétféle valóság van, egy „hétköznapi” és egy „művészi”, úgy-e az is természetes, hogy ami az általános ismeretelmélet számára „szubjektív valóság”, az az esztétikai visszatükrözésben „objektív valóság”-ként tűnik fel? Mindez Bartánál nézőpont kérdésévé válik. Lényegében tehát tőlem és a műfajtól függ, hogy mit tekintek objektív valóságnak. Dehát ennyit azért mégsem engedhet meg magának egyetlen materializmus sem! Nem az a baj, hogy Barta János deklarativan nem ismeri el az objektív valóságot, hanem az, hogy a szellemi jelenségek értelmezésében nem alkalmazza következetesen az anyagelvűséget.

Radnóti rettegését a fasizmustól és József Attila gyűlöletét a kapitalizmus iránt egyfajta „esztétikai valósággá” avatja. Ez fogalmakkal való játék. A kérdés

nem lehet az, hogy a művészi tükrözésben az érzelem és az indulat sajátos valóság-e? Ezek a lelki jelenségek bonyolult vagy kevésbé bonyolult valóságtükrözések. A fasizmustól való rettegést, és a kapitalizmus gyűlöletét, mint érzelmeket egy pillanatra sem lehet függetleníteni konkrét valóságtartalmuktól. Igaz, hogy ezek a folyamatok a tudatban, a lélekben játszódnak le és nem magában a valóságban. De mindig objektív hatások visszhangjaként. Nincsenek tiszta érzelmek. Hát ez nem vulgarizálás, hogy tudati-lelki jelenségeket valóságként kezel Barta János? Miért nem fogadja el igazi mivoltukban: a szubjektum jelenségeinek. Leképezetteknek és nem objektív valóságnak. Az anyagelvűség nem azt jelenti, hogy a szellemi jelenségeket különféle szubjektív „valóság-kategóriákba” soroljuk. A szellemi nem azonosíthatom az objektív valósággal. Még az ún. „esztétikai valóság”-gal sem. Legtöbb, amit megtehetek: visszavezetem arra, amit tükröz, megkeresem objektív alapját és megvizsgálom, hogy milyen valóságtartalmakat tükröz. A materializmusnak nem célja anyagi és szellemi egybemosása. Dialektikus összefüggésükre kíváncsi. A tudatiból nem vitathatja el, ami sajátosan szellemi jellegű. Ez nem lenne materializmus. Miben kell egyeznie tehát az általános ismeretelméletnek és a művészi tükrözés elméletének? Abban, hogy a szellemi jelenségeket vissza tudják vezetni materialisztikus ősforrásukhoz és azt is el tudják bírálni, hogy a lélek és a tudat folyamatai milyen valóságtartalmakat közvetítenek. Tehát lényegében azt, hogy honnét erednek és végső fokon mi az, amit kifejeznek. Úgy gondolom, hogy az anyagelvűség értelme ez. Mind az anyagi, mind a tudati így kapja meg helyes értelmét és összefüggését. Ezt az elvet akkor sem szabad feladnunk, amikor azt tapasztaljuk, hogy az ember nemcsak tükrözteti a valóságot, hanem szellemileg és cselekvőleg is hat rá, mintegy formálja és „teremti” is. Anyag és tudat ismeretelméleti viszonya ebben az új, bonyolult helyzetben is azonos marad. A szellemi tényezők egyre nagyobb önállóságra tehetnek szert, egyre nagyobb lehet visszahatásuk az objektív valóságra, de anyagi meghatározottságuk és valóságtükröző jellegük végső fokon mindig fennáll és érvényesül.

Úgy találom, hogy Barta János koncepciójának legértékesebb része a prizmaelméletben lelhető fel. Valóban a művészi tükrözésnek nagy alapossággal azt kell megvizsgálnia, hogy az alkotó személyiség, a műfajok, a nyelv, a forma stb. milyen közegei és aspektusai a valóságtükrözésnek. De ezt csak helyes ismeretelméleti alapon lehet elvégezni. A valóság gazdag, kimeríthetetlen. Mozgásának végtelensége, sajátos sokfélesége a szubjektív érzékelés és kifejezés formáit is lényegében meghatározza. Például az élet drámai folyamataiban már objektíve adva vannak a művészi leképezés legáltalánosabb formaelvei: a cselekmény dinamikája, az emberi sorsok sajátos egybeszővődése. De ugyanúgy megvannak az életnek azok a mozzanatai is, amelyek elsősorban például a szobrászat vagy a zene nyelvére kíváncsoznak. A kifejezés és ábrázolás általános műfaji és formai kereteit az alkotó a valóságra nem ruhazza, hanem valójában kibontja abból. Ezek az objektív valóság esztétikai megközelítési zónái. Utak, amelyeket jöllehet az alkotó tapos ki, de mindig adott talajon és mindig adott irányban.

Barta János jó ötletekkel gazdagította a művészi tükrözés elméletét. Koncepciója mégis lényegében: ismeretelméleti zsákutca. A materialista vizsgálódás az esztétika belső kategóriáihoz innét nem léphet tovább. Ennek legfontosabb feltétele az, hogy az ismeretelméleti kérdéseket helyesen fogalmazza és válaszolja meg.

IRODALOMTÖRTÉNETI DOLGOZATOK

KIADJA

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETE

SZERKESZTI

SZAUDER JÓZSEF

1. *Halász Előd*: Vörösmarty és Toldy. 1956.
2. *Pósa Péter*: Babits Mihály: „Kártyavár”. 1956.
3. *Halász Előd*: Bevezetés a Faust II. részéhez. 1956.
4. *Juhász Gyula* elfelejtett Anna-versei. 1956.
5. *Vág Sándor*: A „La Hongrie Républicaine” és Juhász Gyula. 1956.
6. *Berczik Árpád*: Raimund pályakezdése hazánkban. 1958.
7. *Keserű Bálint*: Adalékok Rimay és a Báthoriak kapcsolatához. 1958.
8. *Kovács Sándor*: Szepsi Csombor Márton prózastílusához. 1958.
9. *Kordé Imre*: Néhány adat Csokonai „Kultúrája”-nak keletkezéséhez. 1958.
10. *Kálmán László*: Molnár György, a realista színjátszás előfutára. 1958.
11. *Nacsády József*: A szegedi parasztnovella keletkezése. 1958.
12. *Kiss Lajos*: Simon István költészete. 1958.
13. *Ilia Mihály*: A Holnap születése. 1959.
14. *Péter László*: Juhász Gyula és a „fekete báró”. 1959.
15. *Nacsády József*: Két kirándulás. 1959.
16. *Kovács Sándor Iván*: Európai humanista hagyomány szerepe Szepsi Csombor Márton írói fejlődésében. Csombor és Bonifacio. 1960.
17. *Kiss Lajos*: A művészi tükrözés kérdéséhez. 1961.
18. *Kiss Lajos*: Mégegyszer a művészi tükrözésről. Megjegyzések Barta János válaszához. 1961.

Különnyomat

a *Kortárs* 1961. júniusi számából

Megjelent 200 példányban

Felelős kiadó: Kiss Lajos